

МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХОТЕРАПІЯ

УДК 159.915:378.091.212

Г. М. Кожина, М. В. Маркова, Д. І. Маракушин, К. О. Зеленська, М. М. Хаустов, Г. М. Зеленська
КОМПЛЕКСНА СИСТЕМА ПСИХОПРОФІЛАКТИКИ РОЗВИТКУ СТАНІВ ДЕЗАДАПТАЦІЇ
У СТУДЕНТІВ ПЕРШИХ РОКІВ НАВЧАННЯ

Харківський національний медичний університет, м. Харків
amkozhyana888@gmail.com

Ключові слова:
порушення адаптації,
студенти, молодші
курси навчання, система
психопрофілактики.

Актуальність дослідження порушення адаптації студентів молодших курсів до навчальної діяльності у ВНЗ та розробка системи психопрофілактики вказаних розладів обумовлена тим, що саме перші роки навчання стають особливо напруженими та складними, процес навчання відбувається в умовах інформаційного та емоційного стресу, значного психічного та фізичного напруження.

Мета – розробка та апробація системи психопрофілактики розладів адаптації у студентів молодших курсів ВНЗ.

Матеріали та методи. Проведено комплексне обстеження 912 студентів молодших курсів Харківського національного медичного університету обох статей у віці 17 – 24 роки. Методи дослідження: інформаційно-аналітичний, клініко-анамнестичний, психодіагностичний, статистичний.

Результати. На основі системного підходу до оцінки результату комплексних клініко-анамнестичних, клініко-психопатологічних і психодіагностичних досліджень було встановлено причинно-наслідковий взаємозв'язок біологічних, соціально-психологічних та клініко-психопатологічних факторів, що визначають формування розладів адаптації у студентів молодших курсів.

Висновки. Результати проведеного дослідження були покладені в основу розробки комплексної поетапної системи психопрофілактичної роботи в студентському середовищі, яка включала в себе заходи первинної, вторинної та третинної психопрофілактики.

Актуальність. Вивчення адаптації є предметом дослідження як природничо-наукових, так і соціальних дисциплін і являє собою важливу галузь досліджень, що знаходиться на межі різних наук – фізіології, психології, педагогіки, екології, медицини, соціальної психології тощо. Кожній з цих наук притаманне власне розуміння щодо виділення суттєвих акцентів, специфіки дослідження процесів адаптації та дезадаптації у всіх сферах життєдіяльності, що висувають підвищені вимоги до психофізіологічних ресурсів і адаптаційних резервів людини [3, 7, 11, 12].

Характеризуючи загальний стан розвитку сучасних психофізіологічних і психологічних досліджень адаптації та дезадаптації необхідно зазначити, що відбулася певна еволюція в розумінні сутності цих явищ. Це знаходить висвітлення в таких тенденціях: відбулося остаточне розмежування понять «приспосування» (adjustment) і «адаптації» (adaptation); розвиток досліджень від пасивного приспосування до побудови системи продуктивної взаємодії особистості та середовища; перехід від досягнення гомеостатичної рівноваги до кінцевої мети – самоактуалізації та самореалізації особистості в реальному соціальному середовищі [1, 6, 10, 12].

Аналіз наукової літератури, присвяченої проблемам адаптації та дезадаптації людини до різних видів діяльності, дозволяє стверджувати, що динаміка процесу адаптації студентів до умов навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ) в умовах кредитно-модульної системи освіти та механізмів виникнення у них розладів адаптації досліджена недостатньо, як в теоретичному, так і в практичному аспектах [2, 4, 5].

Більшість авторів розглядають професійну та навчальну адаптацію як один з видів соціальної адаптації, виділяючи при цьому власне професійний (що включає в себе психофізіологічний компонент) і соціально-психологічний аспекти. При цьому соціально-психологічний аспект відіграє провідну роль, визначаючи характер інших аспектів адаптації [8, 9, 12].

Адаптацію особистості можна розглядати на різних рівнях її перебігу, тобто в міжособистісних стосунках, індивідуальній поведінці, базових психічних функціях, психофізіологічній регуляції, фізіологічних механізмах забезпечення діяльності, функціональному резерві організму. У роботах, присвячених дослідженню фізіологічних аспектів адаптації, навчальну адаптацію визначають

як процес, що включає в себе, насамперед, фізіологічні, а також індивідуально-психологічні, поведінкові та соціальні компоненти [1, 4, 8].

Актуальність дослідження порушення адаптації студентів молодших курсів до навчальної діяльності у ВНЗ обумовлена тим, що саме перші роки навчання є особливо напруженими та складними, процес навчання відбувається в умовах інформаційного та емоційного стресу, значного психічного та фізичного напруження. Юнаки та дівчата, закінчивши школу, переходять на новий життєвий етап. Цей етап включає в себе зміну не тільки місця навчання, місця проживання, а й зміну вже усталеного колективу. Новоспеченим студентам потрібно звикнути, адаптуватися як до нової групи, у якій їм часто доведеться перебувати впродовж 5-6 років, так і до нових правил і норм університету [5, 6, 11].

Вищевикладене обумовило актуальність нашого дослідження.

Мета – розробка та апробація системи психопрофілактики розладів адаптації у студентів молодших курсів ВНЗ.

Матеріали та методи дослідження

Для вирішення поставленої мети, нами, з дотриманням принципів біоетики і деонтології, було проведено комплексне обстеження 912 студентів молодших курсів Харківського національного медичного університету (603 вітчизняних студенти; 100 іноземних студентів, які навчаються російською мовою; 209 іноземних студентів, які навчаються англійською мовою), обох статей, у віці 17 – 24 років. Методи дослідження: інформаційно-аналітичний, клініко-анамнестичний, психодіагностичний, статистичний.

Результати та їх обговорення

На підставі аналізу даних клініко-анамнестичного дослідження ми систематизували психосоціальні фактори, що впливають на адаптацію студента до навчання у ВНЗ: зміна життєвого стереотипу (63,2 % вітчизняних студентів, 77,2 % іноземних студентів, які навчаються російською та 81,1 % англійською мовами); труднощі в засвоєнні навчального матеріалу та збільшений обсяг навчального навантаження (83,2 % вітчизняних студентів, 45,2% іноземних студентів, які навчаються російською та 31,1 % – англійською мовами); нова система стосунків із викладачами (15,1 %, вітчизняних студентів, 38,0 % російськомовних і 57,9 % англомовних іноземних студентів); труднощі в адаптації до нового колективу (1,7 %, 17,0 % і 11,0 % відповідно). При цьому навчальний матеріал як на заняттях, так і при самостійній роботі, задовільно засвоюють переважна більшість як вітчизняних, так і іноземних студентів, незалежно від мови навчання.

У ході психодіагностичного дослідження ми проаналізували ефективність розумової працездатності, особливості уваги та стомлення, як стани, що характеризують рівень адаптації до навчальної діяльності. Ефективність розумової працездатності, особливості уваги та стомлення досліджували за допомогою методики «Коректурна проба», яку застосовували двічі, причому встановлювали не тільки вихідний рівень працездатності, але і його зміну (настання стомлення) впродовж однієї

години розумового навантаження. Висновок робили щодо рівня ефективності розумової працездатності та особливостей розумового стомлення.

Як показали результати дослідження, у студентів-чоловіків суттєво покращуються показники продуктивності за рахунок розширення верхньої межі максимальних значень та зниження нижньої межі мінімальних значень показників. Значення показників точності виконуваної роботи залишається незмінним. У студенток спостерігається інша картина: лише трохи знижується верхня межа показників продуктивності і одночасно істотно поліпшуються показники точності виконуваної роботи. Це по-різному характеризує особливості ефективності розумової працездатності у чоловіків і жінок, а саме – для студенток характерна установка на точність, а у студентів-чоловіків – установка на швидкість і продуктивність виконуваної роботи.

При цьому показники точності та продуктивності у жінок були вищі, ніж у чоловіків, як у першій, так і в другій пробі. Однак у чоловіків більш різко виражений приріст показника точності від першої до другої проби, а у жінок він більш «плавний».

За показником продуктивності спостерігали зворотну картину. Більш різкий стрибок у поліпшенні продуктивності виявлено у жінок, а в чоловіків він більш «плавний». Це підтверджує те, що у чоловіків переважає установка на продуктивність виконуваної роботи, а у жінок – на точність. Особливо сильний зсув в область високих значень результатів дослідження показника продуктивності спостерігається в студентів-чоловіків у другій пробі, а в жінок – у першій. Отже, продуктивність розумової діяльності у чоловіків вища після навантаження, а в жінок – перед навантаженням.

Порівнюючи профіль СМОЛ (скорочений багатфакторний опитувальник для дослідження особистості) у адаптованих і дезадаптованих студентів загалом, можна сказати, що для жінок з ознаками дезадаптації характерні відхилення у шкалах депресії, іпохондрії, істерії, психопатії, психастенії, тоді як у адаптованих студенток найбільші відхилення спостерігаються у шкалах гіпоманії, іпохондрії. У чоловіків з порушенням адаптації найбільш часто спостерігаються відхилення у шкалах іпохондрії, депресії, гіпоманії, шизофренії. Слід зазначити, що коливання значень за шкалами відбуваються в межах середньої норми (40–60), однак показники психопатії, параної і психастенії виходять за ці межі.

Як показали результати дослідження, іноземні студенти виявляють більш високий рівень розладів адаптації до навчальної діяльності, порівняно з вітчизняними студентами. Так, високий рівень дезадаптації, що вимагає вживання невідкладних заходів (психологічних і медичних) виявляють 0,3 % вітчизняних студентів і 0,5 % студентів-іноземців, які навчаються англійською мовою; виражений рівень дезадаптації, що вимагає обов'язкового втручання психологів, проведення програми з реадптації – 1,3 % вітчизняних студентів, 4,0 % і 10,1 % іноземних студентів, які навчаються російською і англійською мовами відповідно; помірний рівень дезадаптації, при якому корисне проведення консультативної роботи фахівців – 26,2 % вітчизняних студентів, 48,0 % російськомовних іноземців і 50,2 % англомовних іноземців.

Базуючись на отриманих даних ми розробили комплексну поетапну систему психопрофілактичної роботи в студентському середовищі, яка включає в себе заходи первинної, вторинної та третинної психопрофілактики (відповідно до класифікації ВООЗ).

Первинна включає в себе заходи, що запобігають виникненню розладів адаптації, а також виділення факторів і груп ризику розвитку станів дезадаптації і організацію психопрофілактичних заходів стосовно до них.

Вторинна об'єднує заходи, спрямовані на профілактику несприятливої динаміки розладів адаптації, їх хронізації, на зменшення патологічних проявів, а також на їх ранню діагностику; тут провідну роль відіграють психотерапевтичні заходи.

Третинна сприяє запобіганню несприятливим соціальним наслідкам захворювання, його рецидивам, основного значення при третинній психопрофілактиці набуває соціальна адаптація.

У системі психопрофілактики розладів адаптації у студентів надзвичайно важливим є дотримання принципів комплексності, послідовності і наступності у проведеному профілактичних заходів.

Висновки

Систематизовано психосоціальні фактори, що впливають на адаптацію студента до навчання у ВУЗі: зміна життєвого стереотипу, труднощі в засвоєнні навчального матеріалу та збільшений обсяг навчального навантаження, нова система стосунків із викладачами, труднощі в адаптації до нового колективу.

Аналіз ефективності розумової працездатності, особливості уваги та стомлення як станів, що характеризують рівень адаптації до навчальної діяльності, дозволив зробити висновок, що у чоловіків переважає установка на продуктивність виконуваної роботи, а у жінок – на точність. Продуктивність розумової діяльності у чоловіків вища після навантаження, в жінок – перед навантаженням.

За результатами аналізу СМОЛ, для жінок з ознаками дезадаптації характерні відхилення у шкалах депресії, іпохондрії, істерії, психопатії, психастенії, а у адаптованих студенток – гіпоманії, іпохондрії. У чоловіків з порушенням адаптації найчастіше спостерігаються відхилення у шкалах іпохондрії, депресії, гіпоманії, шизофренії. Коливання значень у шкалах відбуваються в межах середньої норми, проте показники психопатії, параної і психастенії виходять за ці межі.

Іноземні студенти мають вищий рівень розладів адаптації до навчальної діяльності, порівняно з вітчизняними студентами.

Результати проведеного дослідження були покладені в основу розробки комплексної поетапної системи психопрофілактичної роботи в студентському середовищі, яка включала в себе заходи первинної, вторинної та третинної психопрофілактики.

Список використаної літератури

1. Зорій А. І. Взаємозв'язок особистісних рис студентів-медиків і показників вегетативної нервової системи під час складання іспитів / А. І. Зорій // Медична психологія. – 2010. – Т. 5, № 1 (17). – С. 15–18.
2. Киосева Е. В. Психопатологическая характеристика эмоциональной сферы у студентов младших курсов / Е. В. Киосева // Український вісник психоневрології. – 2016. – Т. 24, № 1 (86). – С. 60–63.

3. Коваленко М. В. Структурний аналіз перфекціонізму у студентів вищих навчальних медичних закладів / М. В. Коваленко // Український вісник психоневрології. – 2014. – Т. 22, № 3 (80). – С. 65–68.
4. К проблеме адаптационного синдрома студентов младших курсов ВУЗов III–IV уровней аккредитации / А. М. Кожина, М. В. Маркова, Е. Г. Гриневич, Е. А. Зеленская // Архив психиатрии. – 2011. – Т. 17, № 4 (67). – С. 32–35.
5. Кожина Г. М. Психопрофілактика порушень адаптації першокурсників до навчальної діяльності у вищому навчальному закладі в умовах кредитно-модульної системи освіти / Г. М. Кожина, Л. М. Гуменок, К. О. Зеленська // Медична психологія. – 2011. – Т. 6, № 4 (24). – С. 78.
6. Зеленская Е. А. Сравнительный анализ особенностей адаптации к учебной деятельности студентов первокурсников / Е. А. Зеленская // Таврический журнал психиатрии. – 2011. – Т. 15, № 2 (52). – С. 22.
7. Корнієнко О. В. Індивідуально-типологічний (інтровертований) та факторний аналіз психосоматичного здоров'я студенток-дівчат Київського національного університету імені Тараса Шевченка / О. В. Корнієнко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – 2015. – Вип. 35. – С. 144–151.
8. Лобунець Г. Ю. Проблема розладів психічної сфери студентів, які мають інвалідність / Г. Ю. Лобунець // Медична психологія. – 2012. – Т. 7, № 4 (28). – С. 48–50.
9. Малахов П. С. Проблемність адаптації студентів-медиків / П. С. Малахов, Ю. О. Асєєва, А. С. Харітонова // Медична психологія. – 2016. – Т. 11, № 2 (42). – С. 3–5.
10. Маркова М. В. Система психогієни та психопрофілактики порушення функціонування студентської сім'ї / М. В. Маркова // Український вісник психоневрології. – 2010. – Т. 18, вип. 3 (64). – С. 133.
11. Пшук Н. Г. Роль психосоціальних чинників в генезі соціальної дезадаптації у студентської молоді / Н. Г. Пшук, Д. П. Слободянюк // Український вісник психоневрології. – 2015. – Т. 23, № 2 (83). – С. 86–91.
12. Чабан О. С. Шляхи підвищення ефективності навчання студентів за спеціальністю «Медична психологія» / О. С. Чабан, О. О. Хаустова, Л. Є. Трачук // Медична психологія. – 2016. – Т. 24, № 1 (86). – С. 3–8.

References

1. Zorii, A. I. (2010). Vzaimozv'язok osobystisnykh rys studentiv-medykiv i pokaznykiv vehetatyvnoi nervovoi systemy pid chas skladannia ispytiv [Interrelation of personality traits of medical students and the indicators of the autonomic nervous system during exams]. *Medychna psykholohiia – Medical Psychology*, vol. 5, no. 1 (17), pp. 15–18. (In Ukrainian).
2. Kioseva, O. V. (2016). Psihopatologicheskaja harakteristika jemocional'noj sfery u studentov mladshih kursov [Psychopathological characteristics of an emotional sphere of university first year students]. *Ukrains'kyi visnyk psykhonevrolohi – Ukrainian Journal psychoneurology*, vol. 24, issue 1 (86), pp. 60–63. (In Russian).
3. Kovalenko, M. V. (2014). Strukturnyi analiz perfekcionizmu u studentiv vyshchykh navchalnykh medychnykh zakladiv [The structural analysis of students perfectionism]. *Ukrains'kyi visnyk psykhonevrolohi – Ukrainian Journal psychoneurology*, vol. 22, issue 3 (80), pp. 65–68. (In Ukrainian).
4. Kozhyna, H. M., Markova, M. V., Hrynevych, Ye. H., & Zelenska, K. O. (2011). K probleme adaptacionnogo sindroma studentov mladshih kursov VUZov III–IV urovnej akkreditacii [The problem of the undergraduate students of universities III–IV accreditation levels]. *Arkhiv psykhiatrii – Archives of Psychiatry*, vol. 17, no. 4 (67), pp. 32–35. (In Russian).
5. Kozhyna, H. M., Humeniuk, L. M., & Zelenska, K. O. (2011). Psykhoprofilaktyka porushen adaptatsii pershokursnykiv do navchalnoi diialnosti u vyshchomu navchalnomu zakladi v umovakh kredytno-modulnoi systemy osvity [Psychoprophylaxis of adaptation disorders of first-year students to educational activity in higher education institution in a credit-module system of education]. *Medychna psykholohiia – Medical Psychology*, vol. 6, no. 4 (24), pp. 78. (In Ukrainian).
6. Zelenska, K. O. (2011). Sravnitel'nyj analiz osobennostej adaptatsii k uchebnoj dejatel'nosti studentov pervokursnikov [Comparative analysis of the features of adaptation to the academic activity of first-year students]. *Tavriskij zhurnal psykhiatrii – Acta Psychiatrica, Psychologica, Psychotherapeutica et Ethologica Tavrica*, vol. 15, no. 2 (52), pp. 22. (In Russian).
7. Kornienko, O. V. (2015). Indyvidualno-typolohichni (introvertovanyi) ta faktornyi analizi psykhosomatychnoho zdorov'ia studentok-divchat Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka [Individually-typological and factor analysis psychosomatic health of students-girls of Taras Shevchenko National University of Kyiv]. *Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni Hryhoriia Skovorody» – The Journal of Humanities State Higher Educational Establishment «Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda»*, issue 35, pp. 144–151. (In Ukrainian).
8. Lobunets, H. Yu. (2012). Problema rozladiv psykhičnoi sfery studentiv, yaki maiut invalidnist [The problem of adaptation disorder in students with disability]. *Medychna psykholohiia – Medical Psychology*, vol. 7, no. 4 (28), pp. 48–50. (In Ukrainian).
9. Malakhov, P. S., Asieieva, Yu. O., & Kharitonova, A. S. (2016). Problemnist adaptatsii studentiv-medykiv [Problems of adaptation of medical students]. *Medychna psykholohiia – Medical Psychology*, vol. 11, no. 2 (42), pp. 3–5. (In Ukrainian).

10. Markova, M. V. (2007). Systema psykhoihiieny ta psykhoprofilaktyky porushennia funktsionuvannia studentskoi sim'i [System of psychohygiene and psychoprophylaxis of dysfunction student's family]. *Ukrains'kyi visnyk psykhonevrolohii – Ukrainian Journal psychoneurology*, vol. 15, issue 1 (50), supl., pp. 133. (In Ukrainian).
11. Pshuk, N. H., & Slobodianiuk, D. P. (2015). Rol psykhosotsialnykh chynnykiv v genezi sotsialnoi dezadaptatsii u studentskoi molodi [Role of psychosocial factors in the genesis of social exclusion among student youth]. *Ukrains'kyi visnyk psykhonevrolohii – Ukrainian Journal psychoneurology*, vol. 23, issue 2 (83), pp. 86–91. (In Ukrainian).
12. Chaban, O. S., Khaustova, O. O., & Trachuk, L. Ye. (2016). Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti navchannia studentiv za spetsialnistiu «Medychna psykholohiia» [Ways to improve the effectiveness of teaching medical students majoring in medical psychology]. *Medychna psykholohiia – Medical Psychology*, vol. 24, no. 1 (86), pp. 3–8. (In Ukrainian).

КОМПЛЕКСНАЯ СИСТЕМА ПСИХОПРОФИЛАКТИКИ РАЗВИТИЯ СОСТОЯНИЙ ДЕЗАДАПТАЦИИ У СТУДЕНТОВ ПЕРВЫХ ЛЕТ ОБУЧЕНИЯ

А. М. Кожина, М. В. Маркова, Д. И. Маракушин, Е. А. Зеленская, М. Н. Хаустов, А. Н. Зеленская

Актуальность исследования нарушения адаптации у студентов младших курсов к учебной деятельности в вузе и разработка системы психопрофилактики данных расстройств обусловлена тем, что именно первые годы учебы становятся особенно напряженными и сложными, процесс обучения проходит в условиях информационного и эмоционального стресса, значительного психического и физического напряжения.

Цель – разработка и апробация системы психопрофилактики расстройств адаптации у студентов младших курсов вузов.

Материалы и методы. Проведено комплексное обследование 912 студентов младших курсов Харьковского национального медицинского университета обоих полов в возрасте 17 – 24 лет. Методы исследования: информационно-аналитический, клинично-anamnestический, психодиагностические, статистические.

Результаты. На основе системного подхода к оценке результатов комплексных клинично-anamnestических, клинично-психопатологических и психодиагностических исследований была установлена причинно-следственная взаимосвязь биологических, социально-психологических и клинично-психопатологических факторов, определяющих формирование расстройств адаптации у студентов младших курсов.

Выводы. Результаты проведенного исследования были положены в основу разработки комплексной поэтапной системы психопрофилактической работы в студенческой среде, которая включала в себя меры первичной, вторичной и третичной психопрофилактики.

Ключевые слова: нарушение адаптации, студенты, младшие курсы обучения, система психопрофилактики.

COMPLEX SYSTEM OF PSYCHOPROPHYLAXIS OF DESADAPTATION IN STUDENTS OF FIRST YEARS OF EDUCATION

H. M. Kozhyna, M. V. Markova, D. I. Marakushyn, K. O. Zelenska, M. M. Khaustov, H. M. Zelenska

Background. Studies of disadaptation to educational activities in the university in students of junior courses and development of a system for the psychoprophylaxis of these disorders are important, because the first years of study are particularly intense and difficult; the learning process is associated with information and emotional stress and significant mental and physical strain.

Objective. The goal is the development and approbation of the system of psychoprophylaxis of adaptation disorders in students of junior courses of universities.

Materials and methods. A complex survey of 912 students of junior courses of the Kharkiv National Medical University of both sexes was conducted at the age of 17–24 years. Research methods were information and analytical, clinical and anamnestic, psychodiagnostic, statistical.

Results. Based on the systematic approach to the evaluation of the results of complex clinico-anamnestic, clinico-psychopathological and psychodiagnostic studies, a causal interrelation was established between the biological, socio-psychological and clinical-psychopathological factors determining the formation of adaptation disorders in students of junior courses.

Conclusions. The results of the study were the basis for the development of an integrated phased system of psychoprophylaxis in the student environment, which included measures of primary, secondary and tertiary psychoprophylaxis.

Keywords: adaptation disorder, students, junior courses, the system of psychoprophylaxis.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2016 р.

КОЖИНА Ганна Михайлівна, д.мед.н., професор, завідувач кафедри психіатрії, наркології та медичної психології Харківського національного медичного університету (ХНМУ), м. Харків, Україна; e-mail: amkozhyzna888@gmail.com

МАРКОВА Маріанна Владиславівна, д.мед.н., професор, професор кафедри сексології, медичної психології, медичної та психологічної реабілітації Харківської медичної академії післядипломної освіти, м. Харків, Україна; e-mail: mariannochka1@ukr.net

МАРАКУШИН Дмитро Ігорович, к.мед.н., доцент, завідувач кафедри фізіології ХНМУ, декан V факультету з підготовки іноземних студентів, м. Харків, Україна; e-mail: physiology2013@ukr.net

ЗЕЛЕНСЬКА Катерина Олексіївна, к.мед.н., асистент кафедри психіатрії, наркології та медичної психології ХНМУ, м. Харків, Україна; e-mail: zelenskaya135@gmail.com

ХАУСТОВ Максим Миколайович, к.мед.н., доцент кафедри психіатрії, наркології та медичної психології ХНМУ, декан II медичного факультету, м. Харків, Україна; e-mail: dec2@knmu.kharkov.ua

ЗЕЛЕНСЬКА Ганна Миколаївна, асистент кафедри фізіології ХНМУ, м. Харків, Україна; e-mail: anzelenskaya777@gmail.com

КОЖИНА Анна Михайловна, д.мед.н., профессор, заведующая кафедрой психиатрии, наркологии и медицинской психологии Харьковского национального медицинского университета (ХНМУ), г. Харьков, Украина; e-mail: amkozhyzna@rambler.ru

МАРКОВА Марианна Владиславовна, д.мед.н., профессор, профессор кафедры сексологии, медицинской психологии, медицинской и психологической реабилитации Харьковской медицинской академии последипломного образования, г. Харьков, Украина; e-mail: mariannochka1@ukr.net

МАРАКУШИН Дмитрий Игоревич, к.мед.н., доцент, заведующий кафедрой физиологии ХНМУ, декан V факультета по подготовке иностранных студентов, г. Харьков, Украина; e-mail: physiology2013@ukr.net

ЗЕЛЕНСКАЯ Екатерина Алексеевна, к.мед.н., ассистент кафедры психиатрии, наркологии и медицинской психологии ХНМУ тета, г. Харьков, Украина; e-mail: zelenskaya135@gmail.com

ХАУСТОВ Максим Николаевич, к.мед.н., доцент кафедры психиатрии, наркологии и медицинской психологии ХНМУ, декан II медицинского факультета, г. Харьков, Украина; e-mail: dec2@knmu.kharkov.ua

ЗЕЛЕНСКАЯ Анна Николаевна, ассистент кафедры физиологии ХНМУ, г. Харьков, Украина; e-mail: anzelenskaya777@gmail.com

KOZHYNNA Hanna Mykhailivna, MD, Sc.D., Professor, Head of the Department of Psychiatry, Narcology and Medical Psychology of Kharkiv National Medical University (KhNMU), Kharkiv, Ukraine; e-mail: amkozhyzna@rambler.ru

MARKOVA Marianna Vladislavivna, MD, Sc.D., Professor, Professor of Department of Sexology and Medical Psychology of Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education, Kharkiv, Ukraine; e-mail: mariannochka1@ukr.net

MARAKUSHYN Dmytro Ihorovych, MD, PhD, Associate Professor, Head of the Department of Physiology of KhNMU, Dean of the 5th faculty for international students, Kharkiv, Ukraine; e-mail: physiology2013@ukr.net

ZELENSKA Kateryna Oleksiivna, MD, PhD, Assistant of the Department of Psychiatry, Narcology and Medical Psychology of KhNMU, Kharkiv, Ukraine; e-mail: zelenskaya135@gmail.com

KHAUSTOV Maksym Mykolaiovych, MD, PhD, Associate Professor of the Department of Psychiatry, Narcology and Medical Psychology of KhNMU, Dean of 2nd medical faculty, Kharkiv, Ukraine; e-mail: dec2@knmu.kharkov.ua

ZELENSKA Hanna Mykolaivna, MD, Assistant of the Department of Physiology of KhNMU, Kharkiv, Ukraine; e-mail: anzelenskaya777@gmail.com